

מכון מנדל – קורס בנושא אישים פורצי דרך

פגישה עם ד"ר אורי מילשטיין

מכון מנדל, בניין האומות, ירושלים 28 במארס 2011

תמלול: יהודית אוריה סן חוזה קליפורניה

עריכה: שולמית לבנת, רמת גן ישראל

המנחה אבי כצמן: שלום! אני בטוח שניפגש עם עוד אנשים מעניינים שיש להם זכרים מופלאים לומר. עלינו לזכור שמוטלת עלינו החובה לכבד את אורחינו, גם אם לא נסכים עם רובם. אבל נכבד את רצונם הטוב לבוא ולהיפגש אתנו. נשמר על איפוק אינטלקטואלי, פתיחת הראש לתזות אחרות. אני רוצה להודות לא רק לתמר, שהביאה לקיום הקורס, אלא גם לקרן אפשטיין שעזרה, וגם לכם, על רצונכם לשמוע.

האורח הראשון, הד"ר אורי מילשטיין, היסטוריון צבאי, בעיקר, שמחשבותיו נעות הרבה מעבר להיסטוריה הצבאית, הוא דמות נון-קומפורמיסטית ידועה. אני יכול לציין שהוא בא משירי רחל, רחל היא דודה רבתא שלו. גם פרסם לפחות ספר אחד. אורי: ארבעה.

כצמן: טוב, אני הכרתי אחד. אני מחזיק בבית ספרים שלך. גם שפרה מילשטיין, שזכתה בפרס על מפעל חיים בתיאטרון, אמא של תמר, מכבדת אותנו בנוכחותה. את אחיניתו יעל מואב ואת בן הדוד של תמר הכלכלן פרופ' עומר מואב אני מכיר, והאחות פרופ' רחל מילשטיין מוכרת לי היטב, וכן אחרים במשפחה מוכרים לי. ואחיו פרופ' רם מואב שנפטר, שהשאיר ספר "זרמת חכמים". אתן לתמר לומר כמה מלים.

תמר: אפתח בשאלה: חשבתי איך להציג את האירוע היום. בעצם מה הדבר שבני אדם הכי רוצים בחיים? אהבה. וממי? מהוריהם. מרגע תחילת לימודי הייתה לי משימה: להביא את

אבי להרצאה. אני חושבת שהיום אני סוגרת מעגל ומקומי בגן עדן. אני שמחה שבחרתם בקורס הזה, ולא תתאכזבו.

כצמון: אורי ידבר שעה, ואח"כ זכות השאלה. אני אפקח, ואח"כ עוד סבוב, והפסקה ב4:00. אני מבקש שכל אחד שירצה לדבר, יציג את עצמו.

ד"ר אורי מילשטיין: אני רוצה להוסיף משהו לגבי המשפחה. תמר רצתה למצוא את מקומה במשפחה, אך לא רק ביחסה להוריה אלא גם לגבי אחותה דלית מילשטיין, שהיא דמות חשובה מאד, שהקימה לפני 15 שנה את תיאטרון "נוצר".

לפני ההתחלה – ביבליוגרפיה: כל אחד מקבל במתנה את הספר "תורת הביטחון הכללית – עקרון השרידות" ובו נסחתי ב-1991 את עיקרי התיאוריה שלי. כמו כן אני מעניק לספריה שלכם עותק אחד מן הספרים הבאים: "דרך רבין ומורשתו", "עלילת דם בדיר יאסין – הספר השחור", ו"קרב נבי סמואל" הכתובת על הקיר שלא נקראה. את האפילוגים של שלושת הספרים שלחתי לכם במייל. אני מניח שחלק קראו וזאת אמורה להיות הכנה טובה למיפגש בינינו.

איני היסטוריון צבאי. לא למדתי במגמת היסטוריה. אני עוסק בפילוסופיה של הביטחון. כיון שניתן לומר שכל מה שנאמר על הביטחון הוא מיתולוגי, נשאלת השאלה מה הקשר בין הדברים כפי שהם לבין מה שנאמר עליהם? בתחום הביטחון המרחק גדול בהרבה מכל מה שאני יודע, אז לא הייתה לי ברירה, נטלתי על עצמי את תפקיד ההיסטוריון, כי רוב ההיסטוריונים הצבאיים הישראלים האחרים הינם מגויסים, שהיינו משרתים את הממסד הביטחוני. מתוך חוסר ברירה בדקתי בעצמי את הדברים. ומאחר לגבי רוב האנשים המושגים הפילוסופיה של הביטחון או האנתרופולוגיה, לא ברורים כל כך, אז אני מכונה היסטוריון. וזה בסדר מצדי.

כאמור, לגבי הספר דיר יאסין: כל אחד ינק משדי אמו שהיה שם טבח. היו לא מעטים שידעו שלא היה טבח ושתקו, ביניהם מקבלי פרס ישראל, כפרופסור יהושע אריאלי. מה שתקת? ידעת כבר לפני שנים שלא היה שם טבח, ורק בסוף ימך, כפי ששמעתי, התחלת לחקור?

אזכיר בקצרה: בספר יש פרק בנפרד, "קרב נבי סמואל". האפילוג האחרון נשלח אליכם, ובו גם מה צריך לעשות, ומדוע לא מפיקים לקחים. שאלת הפקת לקחים היא עניין מרכזי.

אני רוצה להתחיל את הסיפור פה, באופן פריצת הדרך שלי: "עקרון השרידות". כשהתפרסם הספר ב-1991, המלה "שרידות" לא הייתה קיימת בשיח העברי. היה מדובר ב"השרדות", אך לא היה מדובר ב"שרידות", כמוכח בעיתונות התקופה. היום המושג שרידות הוא מושג מקובל בכל אמצעי התקשורת. איני יכול להוכיח שספר זה הוא שקבע, אבל עובדה אמפירית היא שלפני זה לא היה עיסוק בשרידות, ואח"כ נעשה עיסוק רב מאד. בעת פרסום ספרי "קריסה ולקחה ב-93" אמר לי האחראי על ספריית ידיעות אחרונות, "החלף את השם - מי מבין במדינה את המלה קריסה? המלה קריסה לא ברורה לרוב הישראלים". תסכימו אתי לגבי מקובלות המושג קריסה בתקשורת, דבר שארע בזכותי. ולכל הקרקע התיאורטית והתרבותית של שרידות וקריסה, אני תרמתי לכך תרומה גדולה מאד, לא היחידה, כי בינתיים באו הוסיפו ושינו עוד אנשים, אבל משהו בכל זאת נפרץ.

גדלתי בהדסים עם שבח וייס וגילה אלמגור, וקבוצה נחמדה של אנשים. מה ואיך היה פרסמתי בספר "על מה חלמנו". אני רוצה להתחיל בספר הזה. בהיותי בן 14 למדתי בכפר הנוער הדסים. קודם כל, מאז זכרתי את עצמי, רבתי עם כולם. כמובן עם הורי, זה מובן מאליו. אמי הייתה אישה מאד אינטליגנטית, אבל כאנשי העלייה השלישית, חסרת השכלה – הלכה ליבש ביצות – אבל אוטודידקטית, בעיקר בתחום התיאטרון. נהגנו ללכת לתיאטרון יחד. הייתה מנסה להסביר לי מה יש שם. בגיל עשר התחלתי להסביר לה שאינה מבינה מה שהיא רואה, וזה עצבן אותה, לכן שלחה אותי להדסים. אחר כך עברתי לעירוני ה'. שם למדתי עם אניטה שפירא, הפאם פטאל של ההיסטוריונים הישראלים. היא ואני צהובים מאד זה לזה. היא בממסדיותה, ואני מעבר לגדר. אומנם היינו חברי ילדות, במובן הפשוט והידוע, אבל הדרכים נפרדות.

בהיותי בהדסים, הוטל על קבוצתנו להכין את יום העצמאות, שהיה החג המרכזי בכפר. היינו בכתה החמישית, בני 14-15. מדריך הקבוצה הטיל עלי ריכוז התכניות ליום העצמאות. החלטתי, למה? (אם אתחיל לספר כל דבר, זה יקח קורס שלם) שהנושא המרכזי ביום העצמאות בהדסים, בגיל 14 בשנת 54, יהיה נושא ה"ה. אני אדם רציני, כהתרשמותכם. בשנת 54 טלפונים כמעט שאין, סלולורים אין, בקושי אוטובוסים או טרמפים. והנה הגעתי לירושלים, לתל אביב, לכל מקום בארץ. דיברתי עם הורים ולוחמים. בקיצור עשיתי תחקיר. חוץ ממני, איש עד היום לא חקר את פרשן ה"ה, אבל אני חקרתי אז ואח"כ שוב. ב-54 הגעתי למסקנה שכל מה שהתפרסם על ה"ה אינו נכון. לא היה ולא נברא. מדובר על הליכת 35 איש לעזרת אנשי גוש עציון. והסיפור ידוע: בדרך נתקלו ברועה ערבי, לא רצו להרגו, כי היו מוסריים מאד, אז לטובת המוסר כולם היו צריכים להתאבד. זו המשמעות של אי הריגתם אותו, שהם נהרגו בעצמם. אם אינך הורג את האויב – האויב הורג אותך. וזה לא מובן בישראל. הרי יש מלחמה, וכדברי טרוצקי, הבעיה לא אם אתה רוצה במלחמה אלא שהמלחמה רוצה אותך. אז התחל להיות גבר, לא נמושה, אחרת תמותו אתה ומשפחתך. מה שקרה שאחרי מעשה החלו לספר את סיפורי הפלמ"ח: שהיה ערבי, ראה אותם, ריחמו עליו, והוא הזעיק עזרה. כל העם מתחנך על כך עד היום, וזו סיבת העדר תרבות ביטחון במדינת ישראל, לרבות מכון מנדל. ודאי: האם אתכם מעניין הנושא הזה?! הסמפטום הוא מסר הרועה הערבי: אנחנו כה רחמנים ומוסריים, וגם משלמים על כך מחיר. אם אתה באמת כזה הומניסט, מותר לשלם מחיר. אנחנו עם האמריקנים ושאר האירופים. מה שקרה לא היה ולא נברא: לא היה רועה, ולא הלכו לעזרת אנשי גוש עציון. מה שקרה עם ה"ה, שהם הלכו לגוש עציון פעמיים: פעם אחת בלילה בין 14 ל-15 בינואר 48, פעם שנייה בלילה בין 15 ל-16. בימים רביעי-חמישי וחמישי-שישי. והלכו באחת בלילה. שאלה ראשונה שאתה שואל כאיש תרבות צבאית, מה קרה באחת בלילה? כיון שרוב הישראלים לא מבינים, מקבלים את זה. לא מוציאים יחידה באחת בלילה, אלא אם כן קרה משהו. מה קרה? זה שגוש עציון נמצא בצרה, נמצא גם יומיים לפני ואחרי. ודרך אגב, ה"ה לא הגיעו לגוש עציון, וגוש עציון לא נפל. (אמנם נפל אחרי ארבעה חודשים). אז מה היה? את זה כמובן לא שואלים.

אני כן שאלתי מה קרה ב-14 תקיפת גוש עציון ע"י עבדל קאדר אל חוסייני. והמפקד עוזי נרקיס, מקבל הלם ומתחיל לקצץ כפני זבובים. אבל מה? המ"מ אריה טפר, שאיש לא שמע עליו, כי עשה דברים רצינים. והרי אנו שומעים רק על הנמושות בעלי התעמולה. כך מתנהלת המדינה. מה קרה שבמלחמת לבנון 2 חמש מאות אנשי חיזבאללה עשו בית ספר לצבא הגדול עם חמש אוגדות? איך זה קרה? הטענה שחלוץ היה טייס ולא הבין, אל תצחקו אותי. הבעיה אינה דן חלוץ, כי כבר בתקופת יעלון ב-2003 דובר על צורת המלחמה כפי שאחר כך נלחמו. הבעיה היא אי הבנת המטרה. מודל הרופא שלמד תלמוד במקום רפואה. הרמב"ם באמת פרש את התלמוד, אבל למד גם רפואה. אריה טפר, עם כתיב אחת בלבד תקף את הערבים, תקף בכיתה מול אלפיים והפיצם לכל רוח. הם הרגו שלוש מאות מכל האלף שבע מאות. ברור שזה הקרב המוצלח ביותר בעידן הציוני.

האם מישהו שמע על הקרב הזה? חברים, אם לא שמעתם עליו, אתם חסרי תרבות לחלוטין. נכון ששמעתם על רחל המשוררת, על ביאליק וטשרניחובסקי. על האגדה. אבל נשאל הרמב"ם ע"י יהודי מונטסיה: למה חרב בית המקדש? מישהו יודע מה ענה להם? הרמב"ם אמר לדעתי את הדבר הכי חשוב, ואל תשכחו שחורבן בית ראשון מהווה עסק רציני, לא בטל. אמר הרמב"ם שבית המקדש חרב כי בני אותו הדור לא למדו מלחמה וכיבוש ארצות. והדתיים אפילו את זאת לא יודעים. יודעים רק יד חלשה וחזקה. חורבן בית המקדש היה עניין מרכזי בתולדות עם ישראל. ממשה עד משה: על משה רבנו אין הרבה חומר. בא הרמב"ם, אדם גדול, ואומר שלב העניין הוא אי-לימוד מלחמה וכיבוש ארצות. אנשים בכל זאת למדו יהדות, קראו, אבל את הדבר הבסיסי לא יודעים. כיון שאני כן למדתי את זה, אני טוען שאתם לא יודעים. איך אני יכול לדעת אם יש לכם או אין לכם מושג? יש סמפטומים ואינדיקציות. אני מדבר עליכם כעל חלק מהמדינה, שלא יודע שאריה טפר עשה באמת קרב עילאי. אם מחפשים מיתוסים למה מיתוסים? ניקח מעשי מופת, אלא שהמעשים הטובים המעולים האלה לא היו משרתים את המערכת, והמערכת בעצם מפרסמת את מה שמשרת אותה, דבר שמביא לקריסתה. ולכך עוד נגיע. באותו יום נהרגו אצלנו שלשה ונפצעו תשעה. אז מפקד גוש עציון, עוזי נרקיס, התאושש ושלח מברקים לירושלים, שאם לא תישלח פלזמה או פינוי מיידי - הפצועים ימותו. תשעה אנשים עומדים למות. אבל היום כולם חיים באושר בקיבוץ רבדים או בקיבוצים אחרים, לפחות עד זמן מחקרי. אותם אנשים לא מתו,

והל"ה לא הגיעו. הל"ה נשלחו לגוש עציון להביא פלזמה וצורכי רפואה. לכן נשלחו באחת בלילה. טעו בדרך וחזרו חזרה, אז נשלחו מהר-טוב. יציאה מהר-טוב משמע מוות, במסלול של 28 קילומטר. ברור שאם יתגלו ביום – כל מה שאני מספר נחשף ע"י ילד בן 14 – ברור היה שהם ייהרגו, כי זאת הייתה מלחמה. נכון שאיננו הורגים את האויב, אבל האויב הורג אותנו. ושוב: מהר-טוב לגוש עציון 28 ק"מ בהרים. אין סכוי.

כשאני בגיל 14 גיליתי את מה שגיליתי, לא ויתרתי על העניין. לא סיפרתי לאיש על מה שאני עושה. אז בהדסים ב-1954, ביום העצמאות, היה אירוע על מה שאני מספר לכם, עם הורי הל"ה, שהוזמנו ושמעו שילדיהם נהרגו לשווא. זו הייתה פרשה שבגללה עמדו לזרוק אותי מהכפר, ואני חושב שעל זה מגיע לי פרס החינוך. אבל גרמתי לאי נעימות לראשי הכפר. פתאום הבאתי את ההורים וסיפרתי את האמת, אבל אסור לספר את האמת, יש לספר להורים שהילדים נהרגו מתוך הומניזם, במשימה חיונית. בגלותי את הדברים האלה הטלתי ספק גם בדברים אחרים. ביסודי קיימת בי תכונת הטלת הספק. לכן אני מסתכסך עם כולם, כי אנשים לא אוהבים כשמטילים ספק בחוכמתם הגדולה.

אחרי כל מיני גלגולים הגעתי לצנחנים. הייתי חיל קרבי, עברתי קורס מ"כים, ואז רפול חזר מארה"ב, אחרי שעבר קורס קומנדו ונעשה סמח"ט חטיבת הצנחנים. החליט שיש לחקור את נושא הצנחנים. אמרו: יש פרופסור אריאלי, ופרופסור טלמון, ניקח אותם. אמר רפול שיש חייל בחטיבה, בגדוד 890 – אורי מילשטיין, והוא יהיה ההיסטוריון שלנו. למה? גם בהיותי טירון, חיל קרבי ומ"כ, כל אחד בגדוד אם לא בחטיבה, הכיר אותי. אלי זעירא, ראש אמ"ן ביוה"כ, בעל המחדל, היה המח"ט. היעשותי היסטוריון הצנחנים גרמה לנגישותי לכל הארכיונים. הכול נפתח בפני: הייתי בא עם מכתב מאהרון דוידי הסמח"ט או של אלי זעירא: "אורי מילשטיין נציג החטיבה. נא לתת לו כל חומר". היום הצנחנים זה לא מי יודע מה, אבל בשנות החמישים אין אחד בצה"ל שלא עמד דום בפניהם. אז נחשף כל החומר בפני, ובאמת ראיתי שכל מה שנלמד באוניברסיטה וכתוב בספרים – לא נכון. לא כל עובדה קונקרטית לא נכונה, אבל כמעט כל מה שנאמר על פעילות בן גוריון ועל מלחמת העצמאות ועל מלחמות אחרות, הדברים העיקריים לא היו ולא נבראו.

אתן דוגמא, כדי שלא תחשבו שאני מדבר רק באופן כללי. קחו את ירושלים העתיקה, הרובע היהודי הופקר. נשאלת השאלה, הופקר או לא? אנשי אצ"ל ודאי שואלים את זה. הרובע היהודי. כבשו את מנזר הכנסייה הארמנית, אז ניתנה להם פקודת עזיבה, כלומר, תחילה פקודת תפיסת הכנסייה הארמנית, שהיוותה אמצעי החיבור לעיר המערבית, אחר כך פקודת עזיבתה. יותר מאוחר התחבר אליהם הפלמ"ח ב-17 למאי, לא בתכנית מתוכננת, אלא יצא כך שההתקפה הייתה על שער יפו ללא סיכוי, ונכשלה. לעומת זאת, בחיפוי משער ציון שהיה ריק, התחברו עם הרובע היהודי אנשי הפלמ"ח בפיקוד עוזי נרקיס. המג"ד היה טבנקין, אבל הוא נסע לתל אביב כדי לומר שאם רבין ימשיך להיות מח"ט הראל, ירושלים תיפול, ולכן יש להדיחו מיד. שימו לב: כל אדם יודע שרבין הוא מר ביטחון, מצביא מהולל. ביום השנה להירצחו חוגגים את המורשת של המהולל, ככובש הארץ ומשחרר ירושלים. אבל באמצע מלחמת העצמאות בתקופת ה"מצור" במרכאות, (כי מצור לא היה, אלא גם זה שייך לסיפורי מעשיות). יורדים מפקדים של הגדוד הרביעי, כדי לומר שלרבין יש פוסט טראומה, ושהוא ישן בפנסיון רייך, ולא יוצא משם. זה הורס את כל העניין, ויש להדיחו מיד. כיון שטבנקין לא היה שם, רבין מוכה בפנסיון רייך, רוצים להסתיר שמי שעתיד להיות ראש הממשלה לוקה בפוסט טראומה. למה להסתיר את זה? כדאי לדעת את העובדות, אבל מחרימים את האיש האומר את האמת, על גילוי אי תפקודו ונטישתו את חייליו. בינתיים עוזי נרקיס עזב את החיבור עם העיר העתיקה, והלגיון לא נכנס לעיר העתיקה בעקבות הסכם בין בן גוריון לבין המלך עבדאללה. אבל כשהפלמ"ח נכנס לעיר העתיקה, הירדנים פחדו שנלך לכבוש את כל העיר העתיקה, אז הירדנים נכנסו וכבשו אותה. לא תקראו זאת בשום מקום וכל האנשים כותבים מה שכותבים, עניינם לספר כמה היה בן גוריון גדול, וכמה הפלמ"ח יסד את החשיבה הצבאית, כמו שנוכחנו לדעת בלבנון 2.

כשראיתי את זה, ואחרי זה בהרבה יותר ביסוס כתוצאה מכל מה שקראתי, ועד 73 הייתי גם במילואים, ועסקתי בנושא זה של היסטורית הצנחנים, בתוספת ניסיוני המקצועי הצבאי כחובש קרבי במלחמות, למשל ביוה"כ, כאחראי על פינוי נפגעים, כלומר הייתי במקום שהורגים ונהרגים, לא רק חוקרים. אבל התחלתי באמת לחקור, ביחוד אחרי יוה"כ באופן

יותר יסודי, לא רק את מה שהיה. לפני זה לא ממש קראתי: האמנתי למאיר פעיל ולנתניאל לורך. אחרי זה אמרתי, זהו זה. כנראה שהכתיבה נועדה לשרות המערכת. למשל אי יכולת כתיבת עבודה אקדמית בנוגד לדעת המערכת, כי המערכת שולחת לאקדמיה קצינים, דבר הגורם להכנסת כסף רב למערכת, לכן למערכת יש אינטרס של אי חקירת נושאים רגישים. שימו לב שמדינת ישראל נלחמת שנים רבות ואי אפשר לעשות תואר אקדמי בנושא ביטחון לאומי, אלא בהוראת קצינים המלמדים באקדמיה לצרכי פסיכותראפיה. באקדמיה אין עיסוק בקורתי בנושא הצבאי, כפי שזה נעשה בתחומים אחרים.

אז אמרתי לעצמי: אוקי, אחקור לבדי. לפעמים אני נשאל מה מניע אותי, למה אני עושה את הדברים האלה? אלה עניינים פסיכולוגיים. מה שאני אומר לא בהכרח מוסמך, אבל כתשובה חלקית אני יכול לומר שלפחות בגלל המוצא, המשפחה והגנים שלי, כי רחל המשוררת לא רק שהייתה משוררת, אלא משפחתה – הוצאתי את הביוגרפיה שלה – אני מרגיש שאני בעל הבית של המדינה. לעתים אני נשאל מאיפה אתה בא? מי שלח אותך? איני זקוק להישלח על ידי מישהו, אני גר פה. מאיפה אני בא? אתה צריך להגיד שאתה בא מהאוניברסיטה העברית, ממכון מנדל או בר אילן, אבל אני איני בא מהמערכת אלא מהאינטלקטואליות, מהסקרנות, המחקר.

הגעתי למסקנה, אחרי גמר הצבא, שהמציאות מבוססת על שני גורמים: הגורם המדיני והגורם הכולכלי. למדתי תואר ראשון בפילוסופיה. נזרקתי מהחוג לפילוסופיה. פרופסור נתן רוטנשטרייך, כשחושבים על כל תולדות האקדמיה הישראלית, הוא האיש הכי חזק. לאו דווקא הכי חכם, ולא שהיה טפש. הייתי אחד התלמידים האהובים ביותר עליו, אבל לא היה אחד שאהב אותי ואח"כ לא הצטער, כי חשפתי את ליקוייו. גדולת רוטנשטרייך – קנט. מה גילה בקנט? כתב ספר על הפיתרון של קנט לקשר בין ממצאי החושים לבין המושגים. הקשר הוא האסטיקה. היופי. אבל בעבודת סמינריונית שלי שהייתה על אפלטון, גיליתי אצלו בדיאלוג פיידרוס, שפיידרוס שואל את סורקטס: הגד לי, איך אנו יודעים שהאידיאות הן אלה שמתאימות למה שאנו רואים? אמר לו סורקטס: היופי, הקטגוריה האסתטית. יום בהיר אחד אני בספריה הלאומית בגבעת רם, והנה עובר רוטנשטרייך, הולך. בכלל הפילוסופים

חושבים בהליכה. הוא נמוך מאד ואני גבוה. אני מצטרף אליו. חיבק אותי מייד, כי פילוסופים מחבקים, לפי המסורת ההומוסקסואלית של אתונה. נו, אורי, מה שלומך? פרופסור רוטנשטרייך, אפשר לשאול אותך שאלה? הוא אומר לי: כן. בספר הזה, לא זוכר את שמו, על קנט... כמובן היה מאושר, כי אני אחד היחידים שקרא את הספר, ולא הייתי בטוח שהבנתי. אתה כתבת – לא העליתי על הדעת שרוטנשטרייך הגדול יטעה בדבר פשוט, כשאמר שהקטגוריות האסתטיות הן החיבור בין התבונה לממצאי החושים, ולא ידע שאפלטון טען זאת קודם – אמרתי לו: אתה טענת כך, אבל בדיאלוג פיידרוס זה כבר נאמר. האיש החויר והסמיק כאילו שהרב אלישיב לא שמע על עשרת הדברות. לא יתכן שפרופסור לפילוסופיה לא מכיר את אפלטון. לא מתקבל על הדעת, בהקשר הזה. התאוושש ואמר לי, שמע, ביום רביעי אני נותן סמינר על מוסר ופוליטיקה. בוא לסמינר, הצג את מה שאתה אומר עכשיו. בסמינר היו לא סתם אנשים: ירמיהו יובל, מנחם בריןקר, אבישי מרגלית, גדולי הפילוסופיה היו אז בסמינר יחד אתי. אני הייתי אתם, ותסלחו לי, נחשבתי ליותר מבריק מהם. (זה היה באירוניה). ישבו שם כולם. באתי והצגתי את מה שאני אומר לכם, שעה שלמה. אצל רוטנשטרייך שיעור זה שעה וחצי, בניגוד לרוב המרצים, הפסקה אחרי שלושת רבעי שעה וחזרה. בזמן מתן התזה, איש לא דיבר מלה, ירמיהו יובל וחבורתו היו דוקטורנטים ואני תלמיד לתואר שני. יש פער עצום בין תואר שני לבין דוקטורנט. אני לא אחד שקורא הרבה, הם קראו הרבה. בניגוד למתמטיקה, בפילוסופיה ניתן להביא דוגמאות. יש דעות שונות, זה ויטגנשטיין אמר – אבל שתקו כולם. בהפסקה איש לא ניגש אלי. החל החרם. אחרי ההפסקה שאל רוטנשטרייך אם יש למישהו מה להעיר. איש לא אמר מלה. כל בעלי פרס ישראל שתקו. תמיד יש איזה ליקוי, ברור שיש טעויות, אבל לא אמרו כלום. אז אמר רוטנשטרייך, סיימנו. בשבוע הבא נמשיך. מאז הוחרמתי בחוג לפילוסופיה. ולמרות שסיימתי בהצטינות, הייתי צריך לעזוב את החוג.

כדי שאהיה מוכר, ידעתי שאני צריך תואר דוקטור לפחות. עשיתי דוקטורט במדעי המדינה אצל יחזקאל דרור, שבינתיים הסתכסך אתי.

אני רוצה לסיים את השעה כדי לומר כך – יש שני דברים שאני פרצתי – והרי זה מפגש לפורצי דרך: דבר אחד, ששכבתי על הגדר. איני מבקש תמורה. אני חי היטב, ברמת אפעל,

לא בשכונת עוני. אין לי שום טענות כלפי איש, אבל שכבתי על הגדר בלי אוניברסיטה, בלי פנסיה, בלי ממסד, וועידות כמו מנדל. וזה מאז שלושים, שלושים וחמש שנה. והם אותם דברים שהיום אתם קוראים אצל לוי, ואצל השני והשלישי, וה"הבור" של דן מרגלית ורונן ברגמן. כל זה היה שכיבה על הגדר והכנה לדורות הבאים. אני בן 71 היום. היום יש בני שלושים, ארבעים וחמישים, שחלקם לא בדיוק מעריציי, יש לי גם כאלה שכן, אבל לא זאת הנקודה, אלא שבסופו של דבר, נכון להיום, לגימטימי לבקר את מערכת הביטחון. מי שיותר ותיק, יודע שלפני שלושים ארבעים שנה אסור היה לבקר את מערכת הביטחון. אפילו הרצאותי הופסקו בגלל דברי ביקורת. זה לא מועט כל כך.

אבל חברים, בקורת לא מספיקה: יש להגיע לאבני היסוד, כי רוב המבקרים עוסקים בקצף על פני המים. אוקי, ראיתי ליקוי, חשיפת הליקוי, אז מה קרה? כמו ברפואה: ראית שיש חום. אסור להגיד שיש חום, עכשיו מותר להגיד, אבל איך לרפא כשיש חום? לשם כך צריך להגיע לאבני היסוד. הקדשתי חלק גדול ממאמצי לפיתוח אבני היסוד להבנת מערכת הביטחון, אז הגעתי להפתעתי לאבן היסוד של הקיום, ואני, לעניות דעתי, ברוב צניעות, סבור, אחרי שהתנצלתי, שמה שאני שמתי על השולחן, הוא הפילוסופיה או אבני היסוד של החשיבה של הדור הבא, או שני הדורות הבאים. אומר בקצרה מהן העקרונות. זה נמצא בספר, אם כי הדברים המרכזים נמצאים באפילוג, שהוא הנוסחה האחרונה.

אני אומר את זה ככה. אנחנו נמצאים בסביבה מאיימת. זה נתון, כל אחד יכול להגיד זאת. אני מתווכח, אבל יש להפריך. מהי ההוכחה הספציפית שאנחנו בסביבה מאיימת? אני מרצה, ומקבל התקף לב. מתתי. יש איום עלי, שהלב לא יעבוד. מישוהו שלף אקדח וירה בי. זהו איום. אולי תהיה פתאם רעידת אדמה כמו ביפן, או פגיעת גרם שמימי. יצאתי ועליתי על מכונית בנסיעה לתל אביב, תאונת דרכים, מוות. הכול יכול לקרות. אין שניה ללא איום על כולם. כל הזמן יש איומים.

אז מה אומר עבדיכם הנאמן? – הכול אפשרי, אך כדי שהאפשרי יהיה ממשי הוא זקוק למערכת חיסונית, המהווה איום בפני עצמו. זה על רגל אחת, בעקבות רבי הלל הזקן, כל

המילשטייניזם. כנוסח של אריה טפר, שהיה חבר שלי בגלל שהיה גיבור בגוש עציון. סוף סוף מצאתי אחד שאינו נמושה. יש עוד כמה בתחום הטקטי.

בתחום האסטרטגי בכל תולדות מדינת ישראל, קיימת אי-הבנה אסטרטגית. בכל המאה העשרים היה אחד שהבין: צ'רצ'יל. חוץ ממנו – איני חושב שהיה מישהו ברמה זאת, אם כי כמובן יש דרגות שונות של אי הבנה. אבל בן גוריון ודאי שלא הבין. הקים את המדינה, אבל על יסודות רעועים. יש לשלם מחיר. גם איש לא אומר איך לתקן. העניין הוא כזה: הכול מאיים, אבל בכ"ז קיימים דברים. אני חי. אתם חיים. יש יקום, אולי יום אחד לא יהיה, אבל ייקח זמן. בינתיים קיים משהו המונע את קריסת כדור הארץ, ומדינת ישראל: הרי היא מתנהלת איום ונורא ובכ"ז קיימת. אז יש סיבה: הדבר הזה הוא מערכת חיסונית. התברר שהרעיון הזה מעסיק את בני האדם מתמיד. ניסוחו המתמטי ע"י איזיק ניוטון, בחוק הראשון והשלישי של התנועה. כלומר, שכל מה שנמצא, שואף להתמיד במצבו – זה חוק האינרציה, ואם מופעל עליו כוח הוא מפעיל כוח. נגיד שהכוח המופעל עליו הוא האיום, והכוח הנגדי זו מערכת חסונית. אם הכוח המופעל יותר חזק, הוא קורס. אם הכוח הנגדי ממשיך לשרוד, אבל משהו קורה.

כמובן, יש טענה של כל מיני אנשים ממדעי הרוח והחברה, שלא צריך ליישם מושגים ממדעי הטבע על החשיבה החברתית. איני מקבל זאת. כמובן יש לעשות באופן ביקורתי, אבל הטענה הכוללית, "עזוב אותנו מהפיסיקה", איך להפסיק פיסיקה – כולנו פיסיקה, ככולנו יש קוונטים, כולנו אלקטרונים המתגבשים לחלקיקים, המתגבשים למערכות.

נכון, יש סיפור אלוהים. אבל בעניין אלוהים אספר לכם אנקדוטה ידועה. לפלס הסביר לנפוליון את תורת ניוטון. נפוליון שאל אותו: איפה אלוהים נמצא? אמר: "אדוני, להשערה הזאת איני נזקק". אני טוען שאיני נזקק לזה. אני לא עוסק בזה. ודאי לא בהרצאה זו. נדבר על הכול, אבל לא פה, ובמהלך המרכזי של חשיבתי איני מתעסק בזה, כפי שאמר פעם האפיפיור בכנס נוצרי לפני כמה שנים: אני מקבל את כל חוקי הטבע, אבל מי שיצרם היה אלוהים. אוקי, אפשר להשלים את הדברים. נדמה לי שגם הרב קוק הלך בכיוון זה.

בכל מקרה, הנקודה היא זאת: בכך אני משלים את החלק שלי. כפראפרזה על דברי הוקינס, אני טוען שקיצור תולדות הזמן מהווה מרוץ חימוש. מהו מרוץ החימוש? שכיון שאתה מאוים, אתה יוצר מאמצים כדי לנטרל את האיום. אבל גם האיום יוצר אמצעים לנטרולך. לדוגמא, אנחנו מאוימים ע"י הפלשתינים. אז בנינו גדר, והם יצרו קאסמים. כיון שכך, יצאנו למבצע עופרת יצוקה. (כמובן נכשלנו טוטלית, כי המטרה הייתה חיסול החמס, בעוד שהם התחזקו) אז כיפת ברזל. למשל במלחמת יוה"כ – המחדל לא היה מודיעיני. כל סיפור קיום המחדל המודיעיני זה שעיר לעזאזל. המחדל היה אג"מי: לכל אורך החשיבה הצבאית חשבו שאם יתקיף האויב, נשלח את ח"א, ח"א יחסל את הטילים, הטנקים יתקדמו וינפנפו. מה עשה האויב? לקח חי"ר עם טילים שכופפו את כנפי המטוס. בקצרה, הטילים בלמו את הטנקים. זה עניין זה של אי הבנה יסודית. עד היום, כל התעמולה הצה"לית מציינת שבאמצעות השיריון הגענו לקילומטר המאה ואחד מקהיר: מה העניין הגדול? יש לראות מה קרה בעקבות מלחמת יוה"כ: מצרים קיבלה את כל רצונה, קיבלה את כל סיני. דבר שיכולת לתת לה בלי מלחמה. ארה"ב קיבלה מה שרצתה: סילוק הרוסים, וקבלת המצרים. אנחנו? מה אמר משה דיין? עדיפה מלחמה על החזרת שארם אשייך. בסוף מי הוביל את מסירת שארם אשייך למצרים? משה דיין, עד טבה, "עד הגרגר האחרון". ומה שלא השלים, עשה אריק שרון בגרוש גוש קטיף. אז אני טוען – בעצם, אם ניקח את מלחמת לבנון 2, יצרנו טנק מרכבה בטענת אי חדירות טוטלית. אבל האויב פיתח את הקורנט ופגע בו. עכשיו, מעיל רוח. אז בסופו של דבר התהליך הוא כפול: מצד אחד אנחנו מיצרים משהו, והם מיצרים. אבל זה לא רק הם, אלה הערבים, המוסלמים, האירופים. גם בתוך המדינה, כולם כל הזמן נלחמים אלה באלה. מילשטיין אמר את זה? לא מילשטיין, אלא הרקליטוס: "המלחמה היא אבי הכול". כל הדברים האלה כבר נאמרו, אלא שיש לגבשם.

יש שני סוגי איומים: איומים חיצוניים ופנימיים. רב האנשים מתים מאיומים פנימיים. ככל שמתפתחת המערכת: הוספת אמל"ח, היא נעשית מורכבת יותר, ואז אתה מאבד שליטה. זו תסמונת מגדל בבל. אז הכול קורס. אתה מתפתח. ולצה"ל אין שליטה. אי-דיעת הרמטכ"ל מה

קורה בצה"ל. ב 48 הייתה שליטה, אבל היה צבא פרימיטיבי, פשוט, לא מורכב. כל הזמן גדלה המורכבות.

זו תופעה טבעית. איך נקרא בחוקי הטבע לתהליך הזה? החוק השני של התרמודינמיקה. תהליך התגברות אי הסדר, קריסה. אפשרות התערבות למניעת קץ החיים, כולנו נמות בסוף, לא תיתכן מניעת סוף החיים על כדור הארץ, אבל ניתן לפעול להארכת החיים – לשם כך יש דבר אחד היכול להתערב בחוק השני, וזאת האינטליגנציה – כדי שהיא תתערב, יש לחשוף את התהליך, את חשיפת הליקוים.

אבל זה מאיים על השרידות של ראשי המערכת, וראשי המערכת עושים את כל המאמצים האפשריים כדי שלא ייחשפו הליקוים. אם לא נחשפים הליקוים, כלומר אי ידיעת המחלה, אי יכולת בדיקת הדם, השתן והליחה והצואה – משמע אי הפקת לקחים: התפקוד הולך ונעשה יותר גרוע.

ככל שחקרתי את זה יותר, נעשיתי אויב העם. רוב העם הוא קרנפו של המסד. אז נכון שבאופן אישי איני מקבל כבוד, פרסים, אבל לפחות בעידן הזה, וגם בעבר, כבר אין אפשרות להסתרת הדברים: הם זורמים. עובדה הנה ההרצאה הזאת, עכשיו: שמעתם ואין לכם ברירה אחרי ששמעתם. יש ספרים. ואינכם יכולים להתעלם מזה. תודה.

כצמן: נהניתי מאד לשמוע אותך. אני מבקש להפריך רק את העובדה הראשונה שהבאת ואסתפק בכך: האירוע המרכזי בהדסים היה בחג שבועות.

אורי: אתה צודק. החג המרכזי באמת היה שבועות. אבל מה עשו בשבועות? רקדו. כי היה חוג לריקוד. אבל החג האינטלקטואלי שבו דנו בענייני מדינה, היה יום העצמאות.

דודי: אני מלמד במגמה לפיסיקה, נציג ארגון המורים. שאלה לגבי הצגת התזה, שהיה אחד כזה בכל המאה העשרים, אבל לי זה נותן הרגשה של אי תוחלת לחיפוש: אין אנשים כאלה. זה מאד מקשה. אתה מדבר על מנגנון לפיתוח עוד אנשים כאלה. שאלתי האם המנגנון אינו פוגע במטרה? כלומר, אם הכול אינטלקטואלי, (אנשים לא מסתערים באינטלקט), אולי המיתוסים שאתה יוצא נגדם גרמו לאנשים להסתער, מה שלא היה עושה מסמך אקדמי מדוקדק.

אורי: בהחלט היו בהיסטוריה אנשים ששילבו אינטלקט ומעשה, וזה עדיף. בכל ההיסטוריה היו רק עשרה גרנד קפיטנים: שילוב הלכה ומעשה: אלכסנדר מוקדון, יוליוס קיסר, בליזריוס. האחרון היה נפוליאון. כחזיון ניטשה שבעידן הדמוקרטי לא יכול להיות גם וגם, כי דמוקרטיה היא תאטרון-קרטיה. הנבחר הוא איש ההמון, חסר הבנה. זה אדם שיש לו רייטינג בהמון, לא דווקא הבנה. אז הם לוקחים יועצים שיש להם הבנה, אבל גם להם אין הבנה, כי היועצים נבחרו לפי נאמנות. עקרון הנאמנות, לא הביקורת. אז יש כאן יש בעיה.

טענתי שצ'רצ'יל באמת היה משכמו ומעלה. יחד אתו עוד כמה בעלי הבנה. הייתי אומר שאם ב39 היטלר לא היה הולך למלחמת עולם, ולא היה פולש לפולין, למעשה לא חשב על מלחמה"ע רק על לקיחת דנציג. היטלר באמת היה בעל הישגים, מה שעשה מגרמניה מ33 ועד 39 היה גאוני. אבל השתן עלה לראשו ועשה את כל הטעויות האפשריות. כלומר] קיום פוטנציאל, אך קריסה. טענתי שאם אתה סומך על בני אדם, זה מה שהיה אצל הפרוסים, אז הם אכלו אותה מנפוליון, אבל פרידריך הגדול, אחד האינטלקטואלים הגדולים בכל ההיסטוריה, עליו אמר נפוליאון שמעשיו ללא פגם, נחל תבוסה אחרי שלושים שנה בקרב יינה נגד נפוליאון. כתוצאה מן הדבר עשו הפרוסים אינטלקטואליזציה של הצבא, בניגוד לישראל. המסקנה היא, אם לאויב יש מנהיג גדול, כסאדאת, שהיה כנראה, בחמישים השנה האחרונות המנהיג הגדול ביותר במזרח התיכון: ראה ניהול מלחמת יוה"כ, ובעיקר התנהלותו המדינית. והוא עשה לנו בית ספר שגולדה ודיין היו אפסים לעומתו, מה אמרו הפרוסים? שאם לאויב יש מנהיג גאון, נטרול האיום הוא בגיוס הגאוניות הלאומית. אבל איך ניתן לדעת מיהו הגאון, ומה אופן יצירת הגאוניים – עשיית קורפוס המטכ"ל! – הכשרה אופטימלית אינטלקטואלית ומעשית. מה עשו הגרמנים? לקחו את הגאוניים מכל רחבי גרמניה ונתנו להם את ההכשרה הכי טובה וגם בשטח. ומתוכם בחרו את המנהיגים. דברי צ'רצ'יל: "נלחמתי פעמיים נגד גרמניה, פעמיים נתקלתי בקורפוס המטכ"ל ועדיין איני מבין מהו". זו קצת הגזמה, אבל מעשה הגרמנים, זאת הגדולה.

במה טעו? לקחו את הגאונים לצבא, פיתוח הבליצקריג, הגדול בצד הצבאי, אבל אי יצירת אינטלקטואליות צבאית, שלב המעבר בין אינטלקטואליות-אפלטון ואריסטו למהפיכה המדעית במאה ה-17. אני מציע אינטלקטואליזם צבאי. אני קיצוני, לא מבחינה פוליטית אלא פילוסופית: מבחינת אריסטו – צריך ללכת בדרך המלך. חוץ מדבר אחד: קיצוניות בתחום החתירה לאמת, כמובן במגבלות האפשרות להגיע לאמת. אך כיון שהאמת מעצבנת, הפכו אותי לימני קיצוני.

דוקטור רויטל: שאלה והערה – יש סתירה בין מנהיגות או תרבות, לבין צבאיות. הדבר האחרון הרצוי זה אינטלקט צבאי. במקום להשחזר חרבות צריך ללמוד לדבר. וזה מה שחסר אצל המנהיגים הישראלים. למידת לא מלחמה אלא דיבור, זה החיסרון המנהיגותי של מדינת ישראל. שאלה 2 – מי מימן את המחקרים שלך לאורך השנים?

אורי: תשובה. אני עצמי. בנגוד לכל מורי האקדמיה, אני לא קיבלתי מאף אחד שום דבר. את הכול מימנתי לבד, כמובן כיוון שאני בעל יכולת, עבדתי: פרסמתי ספרים. הוצאתי לאור בעצמי 70 אלף שקל את הספר הזה. תשובה לשאלה הראשונה: יש דבר מעניין שאריסטו היה מורו של אלכסנדר מוקדון, ולא היה בהיסטוריה אדם שהצליח אישית בניהול מערכות מוקדון, לא רק כתלמיד אריסטו, אלא אחרי מות מוקדון ברח אריסטו מאתונה כי אמרו עליו שהוא המנוול מחנך מוקדון.

דבר שני. לא הבנת את כוונתי: לא דיברתי על אינטלקטואליות צבאית אלא ביטחונות. הכול ביטחון. שאלת הביטחון רלוונטית לכל תחומי החיים. כדברי בייקון: ידע הוא כוח. מדוע השימוש במלה כוח? באה דוקטורית ואומרת לא צריך מנהיגות ביטחונות, אבל מה אמרו חז"ל ואחרים? כשיש מלחמה אין משפט. ואין עוד משהו: קודם כל, יש צורך בפתרון הבית הבוער, אז יפי הנפש היכולים לנהל את המדינה כה יפה נלקחים למילואים או לשמור על מתקנים. לא אמרתי שצריך מנהיגות צבאית כזאת או אחרת, אבל רצוי שהמנהיגות בצבא תהיה מנהיגות. אמרתי מנהיגות ביטחונות. אני רוצה לומר לכם כך – כמרצה זוטר במכללה אני נוהג לומר שבסופו של דבר, אם כולנו מאוימים, אז הכול ביטחון. זה לא עניין צבאי או כלכלי או חינוכי או עניין של שירה, אלא הכול עניין ביטחוני. ורצוי היה באמת שהמנהיגות תבין את הסיכונים. בתוספת לדברי הקודמים: הגנים שלנו בנויים נכון, כי אנו מופעלים ע"י הגנים כדי לנטרל

איומים. נניח לצורך העניין שפתאום במכון מנדל היו מתעצבנים ומגרשים אותך, וגם ממקומות אחרים, וגם בעלך היה מתגרש ממך – פתאום היית נקלעת למצב שהכול מתפרק, היית נקלעת לסיטואציה ביטחונית אישית, ויש לפתור את הבעיות האישיות. ניסיתי לדבר על אבני היסוד. מאבני היסוד זה מתקדם. לסיום, אריסטו בפואטיקה מדבר על הקתרזיס. לשם מה יש צורך בו? כי הקתרזיס מנקה את הנפש. בלי קתרזיס תשתגע. לכן זו פונקציית התיאטרון, נטרול איומים על הנפש. כלומר זו אבטחה לנפש. אני נותן מושג שהוא אבן יסוד.

דוד פריץ: אני מוסיקאי ופעיל תרבותי, פגשתיך במפגש על הדשא אצל אוהד קמין. מה שאמרת היום נמצא בספרים, מאד מעניין לדעת. זה נראה לי שבמפגש בינינו אשאל על העשיה שלך ברמה האישית. יש ללאונרד כהן שיר המדבר על יופי.. ואני רוצה לדעת: כאדם שהלך רחוק מאד אחר היופי – איך אתה מתיחס לכך שאתה מציג עמדה מאד חשובה, הנוגעת בקיום ישראל, אבל חלק מהעברת המסר נפגמת, בגלל האישיות שלך. אתה אומר אני מעביר את המסר שלי, המשך בקו שלי, לבד, עד הסוף. מה בנוגע למחיר? ועוד: מה המניע מגיל 14 ללכת רחוק כל כך?

אורי: יאוש מאי יכולת להיות נשיא ארה"ב. זה נותן תמונה כללית. יש בי כנראה, אני חושב שהמניע הוא אותו דבר שהניע, להבדיל, את סוקרטס – הגעה לאמת. מוכנות לשלם כל מחיר. השאלה למה? בכל אדם יש סקרנות: מותר האדם היא הסקרנות, אבל במינונים שונים. אצלי עמדה קיצונית. אני טיפוס רדיקלי הרוצה להגיע לחקר האמת. אני גם יודע ומקבל את הגישה הקנטיאנית: אי יכולת הגעה לאמת, אבל חותר עד כמה שאפשר להגיע לחקר האמת. אני גם מזין את עצמי בהנעות משניות. בשלב מסוים הגעתי למסקנה שאם המניע העיקרי הוא לשרוד, אין ברירה אלא להבין את האיום. והאיום הוא כל מה שקיים. אחת האימרות בספרי על מהותיות האיום: כל מאיים הוא גם כן מאוים. האיום הגדול ביותר הוא הקרוב ביותר: דוגמא – הליכוד. מי איים על אריק שרון? ערפאת או ביבי נתניהו? זה התבטא בפרישת אריק שרון מהלכוד והקמת קדימה. ברור שזה היה העיסוק העיקרי של שרון, אותו ראיתי גם

בהתבוננות בהתפתחותו, וגם באמצעות הקרבה בינינו, (וכמעט כל ראשי המדינה רואינו על ידי, רוב המדינאים והמנהיגים).

דוגמא אחרת, מניסיוני האישי למדתי, כמרצה זוטרי חיצוני בבר אילן, משם נזרקתי אחרי משפט שדה. קווה אמר, "אתה אדם מבריק אבל לא בבית ספרנו". זו אינדיקציה. אריק שרון כדוגמא. היו לי סדרת שיחות עם עמרי. ניסיתי דרך עמרי להעביר את המסרים לגבי הצורך בשינוי המערכת. המנהיגות לא רק של צה"ל, אלא אותו מקום בו עוסקים בתובנות: כל מנכ"ל משרדי הממשלה וחברי הכנסת. נניח שהמנהיגות לא תהיה צבאית אלא אחרת: הצורך במידע והבנת הדרג המדיני, אחרת קבלת ההחלטות היא אסונית. הנעתי, כמי שהבין את העניין. בהיותי בן ששים עשיתי ארוע. לתמר הייתה פונקציית הצגת המסר – הצגת משל המערה. הגיעו מאתיים חמשים איש, לאולם בני ברית בתל אביב. המסר של משל המערה הוא שגילוי האמת גורם לדחיה ורצון לחיסול המגלה. מחיר מסר האמת – מות המגלה, סוקרטס.

דוד פריץ: האם אין חרטה על דרך אי הפשרה?

תשובה: הציעו לי לפני שנים להיות נספח תרבות באירן. היה בזה פיתוי. נמרודי היה אז נספח צבאי, אם אני לא טועה, ויכולתי לצאת משם עשיר גדול. אמרתי לעצמי: זה לא בשבילי. אם נכנסים למערכת גם נשארים. היו עוד פיתויי התמסדות אותם דחיתי. אני חוזר להרקליטוס. המלחמה אבי הכול. המלחמה גם בכלכלה - כשאין אוכל מתים. אמרתי לעצמי: אני חוקר את הדברים האלה. אציג את עצמי כאן: הדוקטורט שלי רב תחומי, אינטרדיסציפלינארי במדעי ההתנהגות. היו לי שני מנחים: יחזקאל דרור ממדע המדינה, ופרופסור ממדע הדתות.

הדוקטורט שלי הוא בנושא 'הטעון הדתי בתהליך התחיקה בישראל'. הגדרתי את עצמי כחוקר את התנהגות האדם עפ"י מודלים צבאיים. לא שאני בעד או נגד אנשי הצבא, אלא טענתי שהתנהגות בקרב היא ההתנהגות הקיצונית של ההתנהגות בכלל, בכל התחומים. בקרב, קיום העוצמה של הרעות, וגם ההיפך. מכאן גזירת הדברים היסודיים. כשהוצעו לי כל ההצעות, תמיד דחיתי. טענתך שאולי אוכל למכור היטב את הסחורה אם אנהג אחרת – אני סבור שאתה טועה. הסחורה שלי נמכרת. בנושא זה התעסק אחד העם: יש כהן ויש נביא. יש אנשים בעלי פונקציה נבואית, כדברי ז'בוטינסקי: כולם נגדי, אבל

אני כמו הנביאים: לא אוותר. זה פרופיל של אישיות של אי ויתור. אז הוא לא כהן אלא יושב בחצר המטרה. וזה כבוד גדול, באמת כבוד.

הממסד מקורנף. כולם עובדים לפי הסמן הימני. השאלה למה נוהג הממסד כפי שנוהג? חזרה לרבין – נשאלתי למה אתה קיצוני כלפי רבין? בספר הזה אני מציג ממצא שבמלחמת העצמאות לא היה מצור. אתם ינקתם משדי אמכם שאולי הנרטיב המרכזי במלחמת העצמאות שירושלים היתה מצור. רעב אינו בהכרח בגלל מצור. בדיקת העניין מובילה למסקנה שסיבת הרעב היתה אי הגעת משאיות לירושלים, כי השיירה הגדולה בפיקוד רבין הגיעה בעשרים אפריל, אחרי מארב בשער הגיא. החילים וגם המפקדים ברחו לתעלות. רבין ברח לקרית ענבים – נושא זה, עד שחקרתי ופרסמתי איש לא טיפל בו. לא שנאמרו דברים אחרים, אלא התעלמו. בפרשת הל"ה טיפלו, אבל לא בנושא זה. למחרת, רבין קבל פקודות שאחרי פרוק השיירה יש להחזירה לתל אביב. הודיע שהדרך חסומה. אין אפשרות לפתוח את הדרך. וזה נמשך מעשרים באפריל עד עשרה ביוני. באנגליה, בגנזך המדינה הבריטי אפשר לראות את דו"חות המשטרה הבריטית. מתברר שהדרך הייתה פתוחה לגמרי. וגם אם היא חסומה, למה שלא תפתח אותה?

ארוע דיר יאסין מהווה ארוע המרכזי, כי שבר את הפלשתינים: יצר את הפליטות ואת הנכבה. הנכבה היא גרורה של דיר יאסין. אחריה הפלשתינים לא נלחמו אלא ברחו מכל מקום אליו הגענו. למה לא נלחמו? בעית הפלשתינים.

(אגב, לי יש קשרים לא רק עם ערביי ישראל, אני עומד להיפגש עם מנהל המוזיאון הלאומי ברמאללה. אני מוכן להפגש עם כולם. איני מחרים איש.)

רבין לא החזיר את השיירה. מה קרה? הוא בא לקריית ענבים, לטבנקין. אני לא מסוגל, והולך לישון. תופעה ידועה: בריחה מבעיות, הלם קרב. הימנעות מהחזרת השיירה. פחד מחזרה למקום הטרואמה, למקום הבריחה ב-28 באפריל. ועוד: כיבוש קטמון וביזת קטמון. ביזת קטמון שהייתה השכונה הערבית העשירה ביותר. העמיסו את תכולות הבתים על המשאיות שהיו בבית הכרם. ואז לא רצו בהחזרת המשאיות. מחשבה על הביזה. היו שם

רבין, דדו, רפול: כל היפים והטובים. יש פה יהודי שאומר שאני קיצוני. בסופו של דבר המצור על ירושלים היה כתוצאה של אי החזרת השיירה: מאתים חמישים משאיות מתוך שבע מאות. בנושא זה, כל אנשי האקדמיה המכובדים לא נגעו בכלל. במה נגעו? שיבחו והיללו את בן גוריון, קילסו את עוזי נרקיס, את צביקה זמיר, את עמוס חורב. כולם בעסק. לכולם היה אינטרס שלא לפרסם את העובדה שבגלל ביזה כמעט נפלה ירושלים. שהרי ארה"ב חזרה בה מתמיכה במדינה. היה לחץ לאי הקמת המדינה. הייתה הצבעה, האם תקום או לא תקום. הצביעו חמישה לכאן חמשה לכאן, ובן גוריון הוא שהכריע. ויש אומרים שאפילו קצת רימה. ברור שאם ירושלים נופלת, סבירות הקמת המדינה אפסית כמעט. ברור שאז אנשים היו יודעים שרבין אשם, וכל הקריירה שלהם לא הייתה נבראת. גל הירש עף מהצבא אחרי לבנון 2, רבין היה עף מהצבא, לא בגללי, אלא בגלל ידיעת העובדות. לכן כל ראשי המערכת, כולל בן גוריון, היו בעלי אינטרס הסתרה, כי הם המנהלים את העניין. יש לחץ, קבוצת לחץ של האליטה, שניתן לקרוא לה אוליגרכיה. חוק הברזל של האוליגרכיה: המנהיגות תמיד נוטה לאוליגרכיזם, המונע חשיפת העובדות. ראו את מקרה המצרים: העם התפרץ נגד האוליגרכיזם. אצלנו התהליך נעים יותר. הסתרת האמת, מוסברת על ידי עקרון השרידות של ראשי המערכת. עקרון המסביר גם את מלחמת לבנון 2.

אני רוצה לומר משהו על מנהיגות. תפיסתי את תפקוד המנהיגות: מגנוט המערכת. המורה לפיסיקה לא תיקן אותי בעניין האינרציה. האם יתקן בעניין המגנט? מולקולות הברזל, הווקטור שלהם פונה לכיוונים שונים, המנטרלים זה את זה. בסופו של דבר, מערכת שיש בה מולקולות הברזל, המערכת החברתית – המערכת החברתית הלא ממוגנטת לא עושה כלום: לא מנטרלת איומים. הברזל כמשל, מובאת על ידי הפילוסוף הראשון, הפרה-סוקרטי, תאלס. הוא שגלה את עניין המגנט, וגם נתן אנלוגיה לגבי המגנט. עניין המגנט: לקיחת כל המולקולות ואת האנרגיה שלהן לכיוון אחד – זו מנהיגות – מגנוט המערכת, בכל תחום. אני מדבר על טקטיקת המגנט. יש שיטות שונות. יש גם ציבורים שונים, הממוגנטים באופנים שונים. מגנוט הצבור הדתי, ש"ס, על ידי עובדיה יוסף. אותי הוא לא ממגנט אלא מרחיק, אבל יש קבוצה אותה הוא ממגנט. קבוצה חשובה בישראל, של אנשים אינטליגנטים, זה מה שקורה. אני טוען שככה זה צריך להיות.

אם נקה את צ'רצ'יל, הוא מגנט. מבצע 'אבחת המגל' של 13, 14, 15 במאי 40, פלישת גרמניה לצרפת, הייתה המבצע הצבאי המוצלח בהיסטוריה: קריסת צרפת, בריחת הבריטים. פיטורי צ'מברליין, צ'רצ'יל חבר הממשלה נעשה ראש הממשלה. הוא מגנט את האומה הבריטית – זה לא אומר שלא היו בעיות וטעויות לצ'רצ'יל. גם למשה רבנו היו טעויות, אבל צ'רצ'יל הצליח למגנט את העם הבריטי, וזה פלא: אופן ההתמודדות נגד גרמניה הנאצית האדירה, שהייתה מעצמה, ואנגליה עמדה לבדה נגדה. אנו לא עמדנו אף בשמינית מזה במבחן הציוני. צ'רצ'יל מהווה דוגמא טובה.

מה הבעיה? הרבה בעיות: נכון, מגנט בן גוריון במלחמת העצמאות. לפני כן לא היה מנהיג. היה מניפולטור. כל פוליטיקאי הוא מניפולטור, אבל במלחמת העצמאות היה בן גוריון האיש הנכון במקום הנכון. אבל בן גוריון היה בעל ליקוי בהבנת העובדה, מה שכל בני דורו הציונים הסוציאליסטים לא הבינו, שהערבים לא יסכימו להשתלטות יהודית על אדמת א"י. אחד העם במאמרו "אמת מארץ ישראל", וז'בוטניסקי במאמרו "קיר הברזל" – הבינו זאת, אבל בני דורו לא יכלו להבין, לפיכך זלזלו בנושא הביטחון ובהקמת צבא, והתוצאה הייתה אי התמקדותו של בן גוריון בביטחון, כששר הביטחון היה היוסי שריד והיוסי בילין, של אז, שקראו לו משה שרת. בן גוריון החל ללמד את נושא הביטחון רק באחור, בגיל ששים. לכן לימודו היה חסר סיכוי. איך למד? בראיונות של כמה אנשים. לכן בעיות מערכת הביטחון ראשיתן אינו בדרך חלוץ, מופז, אלא בבן גוריון. ישנו גם העניין שמה שטיפש מקלקל, מראש לא נכנס אליו החכם. בסופו של דבר, המערכת היא מליציה. מה שיש לנו זו מליציה פוליטית עם נשק מתוחכם. אבל בן גוריון מגנט את הצבור.

השאלה תמיד נשאלת איך מעט יהודים ניצח את הרוב הערבי. שתי סיבות לכך: קיום עליונות טכנולוגית, מה שניצח הוא העליונות הטכנולוגית, אז והיום, וההתפוררות הערבית. אבל אנחנו הולכים ומתפוררים, לפי החוק התרמודינמי השני.

לגבי תפקוד המנהיגות כמגנט: קיים גם איום כשהמגנט גדול מדי. ואז מגיעים להעדר ביקורת. מודל ש"ס אינו טוב. יש צורך בבקרה, כי המנהיג נוטה להיבריס. לפיכך יש צורך בדיאלוג אינטלקטואלי מערכתי. המודל שלי הוא מודל השולחן העגול של המלך ארתור. זה כמובן מיתוס. אולי, לא חקרתי. יש ראש ממשלה, במקרה זה כמלך, אבל הוא מקבל

ההחלטות. אבל יש שיויון תרבותי. למשל במטכ"ל, כפי עדות דן חלוץ, וזה נכון גם בימי גולדה. אין העזה לדבר, קבלת דין, אחרת תסולק.

שאלה: מה לגבי תפקוד הבקרה של המועצה לביטחון לאומי בישראל?

אורי: היא מנוטרלת לגמרי: איש לא מעז. האמירה היא לטובת האינטרסים: עוד כסף לשיבות או לקיבוצים.

שאלה – יואב, משפטים כלכלה ניהול – מצטיירת תמונה שיש כוח סמוי או לא סמוי המנהל את התהליך באופן אינטרסנטי. שתי שאלות: א. למה? שאלה עובדתית. הדעות האמיתיות שאתה מציג, יש להן תמיכה נוספת מאנשים נוספים בהקשר העובדתי? או שאתה מרגיש כצדיק היחיד בסדום? זו שאלה אמפירית. ב. שאלה שניה: בהנחה שאותו כוח סמוי כללי, גם לשיטתך לא יכול להיות מונוליטי, אלא מורכב מכמה רבדים, ודינמי על ציר הזמן, מהו ההסבר לעובדה שאותו צדיק בסדום נשאר לאורך כל הדרך בודד? איך האינטראקציה החברתית לא מניעה את התהליכים באופן שיהיה גם מקום להבעת דעותיך?
אורי: כתבתי דברים שהיום מהווים חלק מהשיח. לדוגמא: הסרט "מי רצח את אבא?" אודות רצח גו אלון, תת אלוף, נספח אווירי של צה"ל בארה"ב. המפיקה אמרה לי שאני דמות מרכזית בו. ביום ששי הקרנת בכורה בקניון איילון. אני מציג שם תזה – שעד היום לא הוצגה בשום ערוץ רשמי, האומרת שמלחמת יוה"כ הייתה קונספירציה, הסכם בין ישראל לבין מצרים למתן ניצחון קטן למצרים. אח"כ סדרת תהליכים בהם למצרים תוחזר כבודה ותוחזר סיני. אנחנו נשכנע את הציבור שאנו לא כל-יכולים, ותתאפשר בזה החזרת סיני. ארה"ב תסלק את בריה"מ ממצרים, ותתפוס את מקומה. וזה מה שהיה. אבל הניצחון המצרי לא היה קטן, אלא גדול, לפי כל אמות המידה של אז. [תפיסת מלחמת יוה"כ כתבוסה ישראלית מעוררת מחלוקת ותדהמה בקהל].

באפריל 73 ניסחה מערכת הביטחון את מטרות המלחמה במלחמה הבאה, אם תהיה. גם היום יש מטרות מלחמה. עורך דינה של ענת קם ביקש ממני להיות עד מומחה מטעם ההגנה, ומי שקרא את כל המסמכים שענת קם לקחה, הייתי אני. לכן מדבר אתכם אדם שקצת מכיר את העסק. לא מהיום. אני חתמתי שלא אספר מה שקראתי.

גם היום ישנם מסמכים, גם מובן מאליו שישנם, והיה אם תהיה מלחמה, שאנחנו לא ניזום. מהי מטרתנו? מה אנחנו רוצים להשיג? וזה מובן מאליו. כי אחת מהטענות נגד הדרג המדיני בהקשר מלחמת לבנון 2 הייתה שלא הייתה מטרה, אבל זה לא נכון: החל באפריל 73 נוסחה המטרה: אנחנו לא ניזום מלחמה, אבל אם הם ייזמו, לא נאפשר שום השג קרקעי. נצלה את התעלה. נשמיד את הצבא המצרי, נכפה שלום – זה נוסח ע"י דיין ודדו, וגולדה חתמה. זה מה שאותם מחייב. הם ניהלו את העניינים, לא אנחנו. פרצה המלחמה, והסתיימה אחרי שלושה שבועות. הארמיות השניה והשלישית נותרו בשטחנו, לא סולקו. מטרות המלחמה לא הושגו. הדבר היחיד שאולי השיגו, ביטוי כזה: מחטף מילנו, וקונייטרה – הערבים המלוכלכים האלה, יש להם סיכוי להשיג משהו? אולי מוצב אחד: מילנו, ליד קנטרה. מתברר שלא רק את מילנו לקחו, לקחו את כל המוצבים, ולא הצלחנו לקחת חזרה. ב. אמנם צלחנו את התעלה, אבל לא השמדנו שום דבר. אולי אחת הטעויות הייתה צליחת התעלה. השאלה למה צלחנו: לשם החזרת הכבוד לדדו ולמשה דיין, שלא יגידו שנכשלנו, כי אם צלחת את התעלה, אפשר למכור את הניצחון. זה מה שכולם אומרים, לרבות המומחים וההיסטוריונים.

נחזור לתכנית: "מי רצח את אבא?" בין היתר יש טעון, אפילו ראיתי אתמול או שלשום בעמוד האחרון של עתון הארץ בבקורת טלויזייה, שיש כאלה המכורים לתאוריות קונספירציה. חברה, המציאות היא קונספירציה. כולנו עושים קונספירציה. רב הגברים בוגדיים בנשותיהם, והיום גם הנשים בוגדות ולא מספרות.

כצמן: הוגה הדעות הגדול במאה ה-19 היה לא אחר מאשר הרברט ספנסר. אנו שומעים את דיבורו בדברי אורי, בנוסח אחר. איכשהו אני חושב שכוכבו שקע כבר בראשית המאה העשרים. אנשים כבר הפסיקו לדעת מיהו. אני יודע כי אני קורא ספרות אזוטריה. הוא מאד מרתק. הוא ניסח את העקרון הדרויניסטי: השרדות. אני חייב לומר שחלק מהדברים שאורי אומר בודאי מעוררים מחשבה. אני הייתי כן רוצה לשאל אותו שתי שאלות. בגלל התאוריה שפרסת בפנינו, מאד מעניין אותי לדעת דבר שלא מצאתי בדברך: הגדרת המושג איום. שנית רציתי לשאול: בתוך הדרך שלך, והדעתנות שלך: יש דברים שאתה מתחרט עליהם, שאתה אומר, כאן הייתה לי טעות?

אורי: לגבי מושג האיום: אמרתי בהרצאה – איני חושב שדברי דומים לדברי ספנסר. מצד שני, אני אומר שכל מי שאמר משהו, אמר את התאוריה שלי, אבל לא הבין את זה. זה דומה לדברי פרויד, שאמר שכולם מונעים על ידי אותו דבר עצמו. אני חושב באופן קיצוני עוד יותר מפרויד, שבסיכומו של דבר, עניין נטרול איומים, כולם אמרו זאת. אתה אומר ספנסר, וניוטון אפס? אבן סינא, לפני זה. אצל אריסטו זה ישנו. הוא אומר שיש אלה האומרים כך וכך, אבל אני לא מקבל. האב המייסד של החשיבה הזאת בעיני הוא הרקליטוס. האיש ששם את אבן היסוד הוא הרקליטוס, החשיבה הדינמית. החשיבה הדינמית, אין לה ברירה. ברגע שיש דינמיקה, יש התפתחויות, ויש כאלה המשלמים מחיר. התשובה ניתנה ע"י ניוטון: שינוי מצב. כולנו רוצים שהמצב לא ישתנה. שינוי מצב.

כצמח: אשמח להיות איש עשיר ומאושר.

אורי: האיום הוא ראשית שינוי מצב. האיום היסודי, אבל מותר האדם מן הבהמה, אח"כ בין הדומם לאדם יש דרגות שונות של תודעה, לפי דברי אריסטו ואחרים. תודעת הדומם אוטומטית, אחר כך זה מתקדם.

כדברי ניוטון, השולחן מתנגד כשאני מנסה להזיז אותו. מה ההבדל בין האדם לבהמה, ודברים אחרים? התודעה, ובה ראיית העתיד. כיון שאנו מבינים שעומדים לשנות את מצבנו, נגיד, במקרה זה, שאשמח להיות איש עשיר: אנחנו רוצים שיהיה לנו כסף. נשאלת השאלה, מה צריך כל כך הרבה כסף מהנפט? למה ביל גיטס צריך כל כך הרבה כסף. כמובן הדברים מורכבים, אבל ביסודו של דבר, אתה אוסף כסף כדי שבשעת משבר תוכל לנצלו לנטרול איום. מניעת שינוי מצב. אתן דוגמא בה נתקלתי אתמל או שלשם: יש יהודי בשם ויקטור, העושה עסויים לבני-לוד. הוא מצוין. אני עושה עיסויים לנטרול איומים על חוט השדרה שלי. הוא מספר לי שבנו עבר השתלה בברזיל, אבל את הכליה לא קנו בברזיל אלא באוקראינה, שמחיר ההשתלה היה מאה ארבעים אלף דולר. מה הצרה של הבן? שזה הלך. עכשיו ויקטור רוצה מה שתשובה רוצה: כדי שאם מישהו מבני משפחתו או הוא עצמו יצטרך כליה. אנחנו כל הזמן צוברים. מלמדת אותנו האבולוציה ההיסטורית, איך החלה הציביליזציה הנוכחית? מיצור המזון. אז הציביליזציה הנוכחית החלה לצבור מזון. אנחנו לא יודעים כמה נצטרך, לכן אתה משנה את מצבך כדי לשמר את מצבך.

זה במערכות מורכבות. אני חוזר: אני מנסה להבין את הדברים באבני היסוד. כשאתה מבין את העניין, אתה עולה מעלה ומעלה.

לסכום: איום הוא מה שמשנה את המצב. כשאנחנו מבינים את זה, אנחנו מקדימים תרופה למכה. אנחנו בעצמנו משנים את המצב.

כצמך: אני מאד אהבתי את זה שאנחנו צוברים כדי שאפשר יהיה לקנות כליה.

אורי: השאלה השניה - על מה אני מצטער, איזו שגיאה גדולה ששגיתי. אין ספק שעשיתי הרבה טעויות. דוגמת טעות שעשיתי: אני פרסמתי ספר שנקרא "בדם ואש יהודה", בינואר 73 שהיה סיכום של מאה שנות צבירת עוצמה, שבאה לשיאה במלחמת ששת הימים. זה פורסם בתחילת 73. בסוף הספר אני מסכם ואומר שהסתיים עידן המלחמות, ועכשיו הגיע עידן המשא ומתן. ברור שטעיתי, ובגדול. והלקח שיש לי מזה הוא: לא למהר להגיע למסקנות. אלא ניתוח אבן היסוד, אבל לא חיזוי מהיר מדי של העתיד.

במרס 1993 ארה"ב פלשה לעירק. מיד אחרי זה עשו בצה"ל סדרת דיונים מה לקחי הניצחון האמריקני המזדהים על סדאם חוסיין, ושזה שינה את אומנות המלחמה. עכשיו ארה"ב תעשה מה שהיא רוצה. ומה אמר סדאם חוסיין? שארה"ב תברח מעירק כפי שברחה מוייטנאם. וסדאם חוסיין צדק. הוא אומנם שילם במחיר חייו אבל צדק. ארה"ב ברחת מעירק, ומי ניצח? לא ארה"ב. אבל חזרה אלינו. אנחנו טענו שיותר אין צורך בשריון וח"ר. המלחמה הבאה תהיה באמצעות טילים ומטוסים ויחידות מיוחדות. עכשיו אני רוצה לומר לכם משהו שלא שמעתם מעולם: שבוע לפני לבנון 2 עמדה ממשלת ישראל להחליט – עכשיו אני מדבר על עובדות שלא התפרסמו – על אי יצור טנקי מרכבה. סגירת כמה אוגדות. בסופו של דבר אנחנו זקוקים רק למעט מאד טנקים, כי לא תהיינה יותר מלחמות יבשתיות. הנה באה לבנון 2, והתברר שהמטוסים לא פותרים את הבעיות, שהיחידות המיוחדות חסרות ערך, שאם אתה לוחם מלחמה א-סימטרית של אנטי טרור, אתה צריך להכנס לשמורות הטבע ולהלחם קפ"פ. טענת הימין היא שלא נותנים לצה"ל לנצח. הרי יש נשק גרעיני לחיסול כולם, אבל אי אפשר לעשות זאת כי הטרור נמצא באוכלוסיה האזרחית, אותה אפשר היה להשמיד בעבר. אבל היום אין יכולת השמדת אוכלוסיה אזרחית, לפחות במדינות המערביות. זה ניכר בלוב, מלבד עוד אלף בעיות. ישראל לא הכריעה, לא בגלל

שהממשלה פחדנית, אלא בגלל שאין אפשרות לחסל את הטרור, כי אז יש יצטרכו לחסל את האבא והאמא שלו.